

Prehistorie en Oudheid

Bijna alles wat we weten van volken uit de prehistorie komt uit onderzoek van materiële bronnen. Toch kennen we van sommige prehistorische volken de naam van hun aanvoerder.

- 2p 1 Leg uit waardoor:
- we voor volken uit de prehistorie meestal alleen over materiële bronnen beschikken,
  - maar soms de naam van hun aanvoerder kennen.

Gebruik bron 1.

Een bewering

Stonehenge kan niet gebouwd zijn door jagers/verzamelaars, maar moet gebouwd zijn door landbouwers.

- 4p 2 Leg deze bewering uit. Doe dat door:
- de leefwijze van jagers/verzamelaars op twee kenmerken te vergelijken met de leefwijze van landbouwers en
  - daarmee telkens uit te leggen waarom jagers/verzamelaars Stonehenge niet konden bouwen, en landbouwers wel.

In Griekse stadstaten vond een ontwikkeling plaats van

- wetenschappelijk denken en
  - het denken over politiek.
- 4p 3 Geef van elke ontwikkeling een voorbeeld en leg telkens uit wat deze ontwikkeling inhield.

De volgende historische ontwikkelingen staan in willekeurige volgorde:

1 De Romeinen voegen Griekenland bij hun imperium.

2 Groepen jagers/verzamelaars in het Midden-Oosten ontdekken landbouwmethoden.

3 In het Midden-Oosten ontstaan de eerste stedelijke gemeenschappen.

4 In West-Europese steden kunnen door de bloeiende handel grote gotische kathedralen worden gebouwd.

5 In Zuid-Frankrijk wordt de verbreiding van de islam gestopt doordat een Arabisch leger wordt verslagen.

6 De Romeinse keizer Constantijn maakt een eind aan de christenvervolgingen.

- 2p 4 Zet deze zes historische ontwikkelingen in de juiste volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

De Middeleeuwen

Toen Arabische islamieten aan de macht kwamen in het Midden-Oosten, voerden zij een nieuwe tijdrekening in. Zij kozen een voor hen belangrijke gebeurtenis, de vlucht van Mohammed uit Mekka naar Jathrib in 622, tot beginpunt van de nieuwe tijdrekening. Jathrib heet vanaf die tijd Medina, 'de stad van de profeet'.

- 2p 5 Leg uit wat de Arabieren met de keuze van dit beginpunt wilden laten zien.

In de vierde eeuw na Christus begon het Romeinse Rijk in West-Europa uiteen te vallen.

Dit had ondermeer de volgende gevolgen:

- het centraal gezag brokkelde af;
  - de handel kwam tot stilstand.
- 2p 6 Leg per gevolg uit wat ervoor in de plaats kwam.

In de late middeleeuwen herleefden de steden.

- 2p 7 Noem:
- een oorzaak van deze herleving en
  - een gevolg ervan voor de feodale landheren.

Gebruik bron 2.

In de elfde eeuw ontstaat er een langdurig conflict tussen keizer en paus. Deze afbeelding wordt beschouwd als propaganda in dit conflict.

- 3p 8 Leg uit:
- waar dit conflict over ging en
  - hoe de paus deze afbeelding kan gebruiken als propaganda.

Eindexamen geschiedenis nieuwe stijl havo 2006-I

Gebruik bron 2 en 3.

In 1806 krijgt de schilder David de opdracht van de Franse keizer Napoleon Bonaparte om zijn kroning tot keizer op het doek vast te leggen.

- 2p 9 • Vergelijk de rol van de paus en de rol van de keizer op beide afbeeldingen en
• geef aan welke politieke verandering Napoleon hiermee wilde laten zien.

In de eenentwintigste eeuw komen conflicten zoals in de elfde eeuw tussen de paus en de regeringen van westerse landen niet meer voor.

- 2p 10 Leg uit:
• volgens welk principe de verhouding tussen kerk en staat in de meeste westerse landen in de grondwet is geregeld en
• waarom daardoor het middeleeuwse conflict in de westerse landen nu niet meer voorkomt.

Vroegmoderne Tijd

In 1564 verklaarde Willem van Oranje, die namens koning Filips II stadhouder was van Holland, Zeeland, West-Friesland en Utrecht, over het beleid van de koning: "Ik kan niet goedkeuren dat vorsten over het geweten van hun onderdanen willen heersen en hun de vrijheid van geloof ontnemen."

- 4p 11 Licht deze uitspraak toe. Doe dat door:
• met een voorbeeld van het optreden van een protestantse hervormer uit te leggen, welk gevolg de Reformatie had voor de eenheid van de christelijke kerk in de Nederlanden en
• uit te leggen waardoor dit het streven naar absolute macht van koning Filips II doorkruiste en
• uit te leggen dat in deze uitspraak een oorzaak van het conflict naar voren komt dat leidde tot de stichting van de Nederlandse staat en
• met een voorbeeld van 'verlicht denken' uit te leggen, dat deze uitspraak van Willem van Oranje vooruit lijkt te lopen op de Verlichting.

Tussen 1626 en 1636 kreeg Anna Maria van Schurman (1607-1678) grote bekendheid in de Republiek. Ze schreef literatuur en poëzie, verdiepte zich in filosofie en wetenschap en werd geroemd door talloze intellectuelen.

- 2p 12 Leg uit dat:
• aan de ene kant Anna Maria van Schurman kenmerkend was voor de Republiek in die tijd,
• aan de andere kant in haar tijd uitzonderlijk was.

Gebruik bron 4.

In de zeventiende en achttiende eeuw is de Republiek een belangrijke handelsnatie in de Oostzee.

- 1p 13 Ondersteun deze bewering met gegevens uit de bron.

Gebruik bron 4.

In de achttiende eeuw ontstaan er in de Republiek twee partijen, de patriotten die het bestuur van prins Willem IV (1747-1751) en Willem V (1751-1795) willen veranderen, en de prinsgezinden die het bestuur verdedigen. De patriotten zijn van mening dat de handel van de Republiek terugloopt door het slechte bestuur, de prinsgezinden denken daar anders over.

- 4p 14 Leg uit:
• welk argument voor hun standpunt de patriotten aan deze tabel kunnen ontleen en
• wat de prinsgezinden daar met deze tabel tegenin kunnen brengen.

Gebruik bron 4.

Voor veel onderzoekers vormen de Sonttolregisters een zeer betrouwbare bron.

- 2p 15 Geef vanuit de aard van deze bron een argument voor die betrouwbaarheid.

Gebruik bron 5.

De opvattingen van markies De Condorcet zijn een voorbeeld van de nieuwe manier van denken in de achttiende eeuw.

- 2p 16 Noem een kenmerk van deze manier van denken en leg uit hoe dit in de opvattingen van de markies naar voren komt.

Eindexamen geschiedenis nieuwe stijl havo 2006-I

- Tijdens de Franse Revolutie (1789) werden onder invloed van ideeën van de Verlichting de voorrechten van de eerste en tweede stand afgeschaft.
- 2p 17 Noem een idee van de Verlichting en leg uit dat het van invloed was op de afschaffing van deze voorrechten.

- Marie-Antoinette was tijdens het uitbreken van de Franse Revolutie in 1789 koningin van Frankrijk. Zij zou tijdens een van de rellen in 1789 gezegd hebben: “De mensen roepen om brood, maar als zij geen brood hebben, waarom eten zij dan geen cake?” Deze uitspraak wordt vaak gebruikt om twee oorzaken van de Franse Revolutie te illustreren.
- 2p 18 Leid deze twee oorzaken uit de uitspraak van Marie-Antoinette af.

- Gebruik bron 6 en 7.*
- Beide prenten beelden maatschappelijke verhoudingen uit, de ene de verhoudingen van een agrarische en de andere van een industriële maatschappij.
- 3p 19 Licht dit toe. Doe dat door:
- eerst aan te geven welke prent de maatschappelijke verhoudingen van een agrarische maatschappij en welke prent die van een industriële maatschappij weergeeft en
  - daarna uit te leggen hoe je de maatschappelijke verhoudingen in elke prent herkent.

- Gebruik bron 6 en 7.*
- In elk van beide afbeeldingen is sprake van propaganda voor nieuwe denkbeelden in de achttiende en negentiende eeuw.
- 4p 20 Geef bij elke bron aan voor welk denkbeeld er propaganda gemaakt wordt. Licht je antwoord toe met een element uit elke bron.

■ Moderne Tijd

- Gebruik bron 8.*
- De personen op de tekening komen uit twee bevolkingsgroepen die voor 1500 niet in Suriname voorkomen.
- 2p 21 Leg uit welk verband er bestaat tussen de komst van beide bevolkingsgroepen in Suriname.

- Gebruik bron 8.*
- Deze prent kan worden gebruikt als illustratie in een boek over Suriname. De prent past in verschillende paragrafen, afhankelijk van de toelichting die je erbij geeft. Zo kan hij gebruikt worden in de paragrafen over:
- 1 de rassenverhoudingen;
  - 2 de klassenverhoudingen;
  - 3 de verhoudingen tussen de seksen;
  - 4 de afschaffing van de slavernij.
- 4p 22 Geef voor elke keuze de toelichting die er dan bij nodig is.

- Gebruik bron 9.*
- Albert Hahn geeft hier zijn mening over de Eerste Wereldoorlog.
- 2p 23 Leg met een element uit de prent uit, dat Albert Hahn hier een socialistische visie op de oorlog weergeeft.

- Gebruik bron 9.*
- 2p 24 Noem twee redenen waarom de censuur in één der strijdende landen krantenpublicatie van deze prent waarschijnlijk zal hebben tegengehouden.

- Een bewering:
- In 1919 kregen vrouwen in Nederland kiesrecht, maar daarmee was hun *politieke* emancipatie nog lang niet voltooid.
- 2p 25 Ondersteun deze bewering met een voorbeeld.

Eindexamen geschiedenis nieuwe stijl havo 2006-I

Gebruik bron 10.

Twee interpretaties:

1 Uit het dagboek van Bella Fromm blijkt dat Duitsland in 1936 een racistische staat is.

2 Uit het dagboek van Bella Fromm blijkt dat Duitsland in 1936 een totalitaire staat is.

- 3p **26** Leg uit dat de bron beide interpretaties ondersteunt, maar dat op de tweede interpretatie ook kritiek mogelijk is.

Gebruik bron 11.

Als reactie op de oproep van minister Bolkesteijn schrijft Anne haar dagboek over.

Sommige historici zien daarom Anne's dagboek niet meer als betrouwbare bron voor onderzoek naar het leven van joodse onderduikers tijdens de bezetting.

- 4p **27** Geef een argument vóór en een argument tegen de opvatting dat het dagboek hierdoor als bron minder betrouwbaar is geworden.

Gebruik bron 12 en 13.

Beide staatslieden zien in het gedrag van de ander een poging om een machtsblok te vormen.

- 2p **28** Toon aan dat:
- Churchill van mening is dat Stalin bezig is een machtsblok te vormen en
  - Stalin denkt dat Churchill bezig is hetzelfde te doen.

Gebruik bron 12 en 13.

Stalin en de Westerse Geallieerden hebben in 1945 samen nazi-Duitsland en Japan verslagen. Zij zijn in 1946 nog bondgenoten, maar veel schoolboeken gebruiken deze twee uitspraken om te laten zien dat er in feite een 'koude oorlog' begint tussen twee machtsblokken.

- 4p **29** Maak een afweging: is dit een juist gebruik van deze twee uitspraken? Doe dat door:
- eerst een argument te geven of de mening van Stalin representatief is voor het standpunt van de Sovjet-Unie op dat moment en
  - daarna een argument te geven of de mening van Churchill representatief is voor de opvattingen bij de Westerse Geallieerden op dat moment en
  - vervolgens uit te leggen of je op grond van de uitspraken van deze twee leiders kunt zeggen dat er in 1946 in elk blok een 'koude oorlog' stemming heerst.

Gebruik bron 14.

Deze foto kan als illustratie dienen voor een aantal kenmerkende aspecten van de Nederlandse geschiedenis van de tweede helft van de twintigste eeuw.

- 2p **30** Noem twee aspecten en leg per aspect uit op welke manier dit in de foto terug te zien is.